

Nr 47.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1937 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om upphävande av den s. k. åkarpslagen.

I två inom andra kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 5 av herr *Olsson* i Stockholm m. fl. och nr 257 av herr *Senander* m. fl., vilka motioner behandlats av första lagutskottet, ha framlagts förslag om upphävande av den s. k. åkarpslagen.

15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen må här återgivas, därvid de delar som bruka betecknas såsom *åkarpslagen* kursiverats:

22 §.

Tvingar någon, utan laga rätt, eller med missbruk av sin rätt, genom våld eller hot, annan att något göra, tåla eller underlåta, straffes högst med straffarbete i två år, i de fall, där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

Försöker man, på sätt nu är sagt, tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse eller hindra någon att återgå till arbetet eller att övertaga erbjudet arbete, straffes med böter eller fängelse, i de fall, där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

24 §.

Brott, som i 22 § 1 mom. sagt är, må ej åtalas av allmän åklagare, där ej målsäganden angiver det till åtal *eller ock genom brottet någon tvingats att deltaga i arbetsinställelse eller hindrats att återgå till arbetet eller att övertaga erbjudet arbete*; ej heller må brott, som i 23 § sägs, åtalas av annan än målsägande.

I motionen II:5 hemställes, att riksdagen måtte besluta följande ändrade lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen:

22 §.

Tvingar någon utan laga rätt eller med missbruk av sin rätt genom våld eller hot annan att något göra, tåla eller underlåta, straffas högst med straffarbete i två år i de fall där gärningen ej med svårare straff belagd är.

24 §.

Brott som i 22 § sagt är, må ej åtalas av allmän åklagare där ej målsäganden det till sådant åtal angiver; ej heller må brott, som i 23 § sägs, åtalas av annan än målsägaren.

I motionen II: 257 föreslås, att riksdagen beslutar, att andra stycket av 22 § i 15 kap. strafflagen måtte utgå tillika med den del av 24 § i samma kapitel som börjar med orden »eller ock» samt slutar med orden »erbjudet arbete».

I fråga om de skäl, motionärerna anført till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Stadgandena i 15 kap. 22 § strafflagen samt dit hänförliga bestämmelser om åtalsrätt hava varit föremål för *upprepade lagstiftningsåtgärder och förslag till sådana*.

Ursprungligen fanns i 22 § icke någon motsvarighet till nuvarande 2 mom., och voro enligt 24 § brott mot 22 § s. k. angivelsebrott. Från denna regel gjordes genom lag den 9 juni 1893 det undantaget, att brottet skulle ligga under allmänt åtal, då genom detsamma någon tvingats att delta i arbetsinställelse eller hindrats att återgå till arbete. Genom lag den 28 maj 1897 utvidgades undantaget till att avse jämväl det fall, att någon hindrats att övertaga erbjudet arbete.

Någon ändring i 22 § hade dittills icke ägt rum. Vid 1899 års riksdag antogo emellertid båda kamrarna ett i en av hr Pehr Pehrson i Åkarp väckt motion framlagt, av lagutskottet tillstyrkt förslag, att till 22 § skulle fogas ett 2 mom. av följande lydelse: »Lag samma vare, där man, på sätt nu är sagt, försöker tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse eller hindra någon att återgå till arbete eller att övertaga erbjudet arbete.» Försök till tvång skulle således i dessa fall straffas lika med det fullbordade brottet. — Samtidigt beslöt riksdagen för sin del ändring i 24 § av innebörd, att brott enligt det nya 2 mom. i 22 § skulle höra under allmänt åtal. Den av riksdagen beslutade lagen utfärdades av Kungl. Maj:t den 10 juli 1899.

Sin nuvarande lydelse erhöi 22 § 2 mom. genom lag den 4 september 1914. Denna lagändring innebar, att straffet för sådant försök, som avses i nämnda moment, sänktes från högst straffarbete i två år till böter eller fängelse och att alltså straffarbete uteslöts ur straffskalan. Denna ändring hade huvudsakligen betydelse med hänsyn till häktningsrätten, i det att härefter den för ifrågavarande brott misstänkte kan häktas endast då mot honom förekommer skäligen anledning, att han avviker.

Motioner om upphävande helt eller delvis av de åren 1893, 1897 och 1899 gjorda ändringarna i 22 och 24 §§ väcktes vid riksdagarna 1904, 1908, 1910, 1911, 1912, 1913 och 1914 (B) men ledde icke till annat resultat än den ovan nämnda lagändringen 1914.

Vid 1912 och 1913 års riksdagar framlades jämväl propositioner med förslag till ändringar i 22 och 24 §§. Enligt dessa förslag skulle straff för försök att tvinga annan till deltagande i arbetsinställelse m. m. inträda endast då försöket skedde genom våld eller »sådant hot, som i 23 § sägs», d. v. s. hot, som sker muntligen eller skriftligen och går ut på misshandel eller annan brottslig gärning. Hot av annat slag skulle således bli va straffbart endast då det ledde till fullbordat brott enligt 22 § 1 mom. Försöksstraffet skulle

vidare nedsättas på sätt sedermera skedde genom lagändringen 1914. Den särskilda bestämmelsen om allmänt åtal vid tvångsbrott, som sker i samband med arbetsinställelse, skulle enligt dessa propositioner utbytas mot en bestämmelse om allmänt åtal i sådana fall, då brott enligt 22 § »medfört fara för allmän säkerhet eller ordning». Propositionerna tillstyrktes av lagutskottet. Vid 1912 års riksdag avslogo båda kamrarna den då framlagda propositionen. År 1913 åter anslöt sig andra kammaren till propositionen, men blev densamma av första kammaren avslagen.

Vid 1911 och 1912 års riksdagar väcktes dessutom motioner av innebörd, bland annat, att försöksbestämmelsen i 22 § 2 mom. skulle utsträckas till hela det område för fullbordat brott, som 1 mom. omfattar. Dessutom yrkades i 1911 års motion sådan ändring i 24 §, att tvångsbrottet underkastades allmänt åtal oberoende av huruvida brottet ägde samband med arbetsinställelse eller ej. Under kammardebatten ändrade motionären sitt sistnämnda yrkande därhän, att allmänt åtal skulle äga rum endast om angivelse skett eller brottet »medfört fara för allmän säkerhet eller ordning». I denna form upptogs yrkandet även i 1912 års motion. Motionerna avstyrktes av lagutskottet. Vid 1911 års riksdag vunno motionärens yrkanden med nämnda ändring andra kammarens bifall, varemot de avslogos av första kammaren. 1912 års motion avslogs av båda kamrarna.

Jämväl under senare tid har förevarande spörsmål vid upprepade tillfällen varit föremål för riksdagens prövning.

I en motion vid 1925 års riksdag hemställdes sålunda, att riksdagen måtte antaga ett lagförslag om sådana ändringar i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen, att 2 mom. i 22 § skulle upphävas och brott emot 1 mom. i samma paragraf alltid skulle bli angivelsebrott, samt lagrummen sålunda återföras till den lydelse, de ägde före 1893 års lagändring.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande anförde första lagutskottet följande:

Utskottet kan icke förorda de av motionären föreslagna ändringarna i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen. De erfarenheter, som vunnits rörande behovet av särskilt skydd för arbetsvilliga i samband med arbetskonflikter, giva enligt utskottets mening vid handen, att det skydd lagen i sådant hänseende lämnar icke utan fara kan av samhället undvaras.

Ett bifall till motionen skulle till en början innebära, att det särskilda straffskydd mot försök till tvång, som meddelats genom bestämmelsen i 22 § 2 mom., skulle upphävas. Sådant straffet genom 1914 års lagändring bestämdes, kunde det emellertid icke med fog sägas vara strängare än förhållandena påkallade. Straffarbete uteslöts år 1914 ur latituden, och därigenom begränsades även häktningens möjlighet till allenast sådana fall, där den för brottet misstänkte saknade stadigt hemvist och skäligen anledning emot honom förekomme, att han avveke.

Vidare skulle ett bifall till motionen medföra, att allmän åklagares åtalsrätt begränsades till sådana fall, där målsäganden angivit brottet till åtal. Men det syntes uppenbart, att i sådana situationer, varom här vore fråga, fruktan för hämnd ofta skulle förhindra en angivelse, som eljest ej skulle uteblivit, och att därför en begränsning av åklagarens åtalsrätt till fall, där angivelse ägt rum, i väsentlig mån skulle göra straffskyddet illusoriskt.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Mot utskottets beslut anfördes reservationer dels av sex ledamöter, vilka på anförda skäl hemställde, att riksdagen måtte bifalla motionen, dels ock av två ledamöter, vilka yttrade:

Emot strafflagens 15 kap. 22 § hade ända sedan dess tillkomst den anmärkningen riktats, att dess syfte, som vore att bereda skydd åt den enskildes rätt att okvald få mottaga och utföra honom inom lagens ram erbjudet arbete, endast kunde göras gällande mot den ena parten i arbetsstriderna, mot arbetarna, samt att dess straffhot lika ensidigt riktades åt samma håll. Ur denna synpunkt kunde lagen i fråga med skäl betecknas såsom en klasslag med en sådans kännetecken och verkan. Av samma anledning mötte också lagens införande på sin tid ett starkt och berättigat motstånd.

Erfarenheten sedan dess hade bekräftat, icke att det syfte, lagen sökt främja, varit oberättigat, men väl att det vore nödvändigt att, om lagrummet i fråga skulle bibehållas, det kompletterades med motsvarande åtgärder, riktade mot andra partens i arbetsstriderna ej sällan lika hänsynslösa och kännbara, om också under andra former framträdande stridsmetoder. Endast därest så skedde, kunde denna lags bibehållande försvaras och dess auktoritet upprätthållas.

Under sådana omständigheter syntes skäl föreligga, icke att följa motionärens yrkande och utan vidare upphäva lagen, utan däremot att påkalla snara och målmedvetna åtgärder i syfte att åvägabringa lika behandling av och ett allsidigt skydd mot övergrepp från båda sidorna under arbetsstriderna. Vad som behövde hävdas vore samhällsintresset emot den dubbelsidiga skadelystnad, som faktiskt emellanåt färgade kampen emellan arbetar- och arbetsgivarintressena och som under senare tiden måhända framträtt i stegrad grad. I detta avseende syntes den förevarande motionen lämpligen kunna bereda uppslaget till ett initiativ i sådan riktning.

Sistnämnda reservanter yrkade förty, att riksdagen i anledning av motionen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, vilka åtgärder, som lämpligen kunde vidtagas för beredande av ett allsidigt skydd mot övergrepp under arbetsstriderna, antingen av ena parten mot den andra eller — direkt eller indirekt — av någondera av dem mot tredje man, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

Båda kamrarna beslöto att i anslutning till sistnämnda reservanterns yrkande i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utreda, vilka ändringar i 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen, som lämpligen borde vidtagas i syfte att undanröja de nuvarande bestämmelsernas ensidiga karaktär, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning.

År 1933 väcktes i en motion yrkande om upphävande av andra stycket i 15 kap. 22 § strafflagen.

Utskottet anförde i avgivet utlåtande:

De skäl, som år 1925 föranledde utskottet att avstyrka upphävandet av andra stycket i 15 kap. 22 § strafflagen, funne utskottet fortfarande äga giltighet. Det skydd, som berörda lagrum lämnade för arbetsvilliga i samband med

arbetskonflikter, kunde sålunda enligt utskottets förmenande icke utan fara för samhället undvaras, och straffet kunde vidare icke anses strängare än förhållandena påkallade. Såvitt utskottet hade sig bekant, tillämpade också domstolarna lagrummet med erforderlig urskillning.

Utskottet avstyrkte fördenskull motionen.

Vid utskottsutlåtandet hade fogats dels en reservation, vari föreslogs att riksdagen måtte för sin del antaga ett av reservanterna framlagt lagförslag, åsyftande upphävande av åkarpslagen, dels ock en reservation beträffande motiveringen i utskottets utlåtande. Riksdagen biföll emellertid utskottets hemställan.

Åren 1934 och 1935 väcktes ånyo motioner, vari yrkades upphävande av åkarpslagen. Utskottet hemställde därvid på de av utskottet åren 1925 och 1933 anförda skälen, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vid utskottets utlåtanden hade fogats reservationer i överensstämmelse med vad som varit fallet vid utskottsutlåtandet år 1933. Riksdagen biföll utskottets hemställan såväl år 1934 som år 1935.

Slutligen väcktes år 1936 i motioner yrkande om upphävande av åkarpslagen. Utskottet hemställde därvid — i likhet med de båda nästföregående åren — på de av utskottet åren 1925 och 1933 anförda skälen, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utskottets utlåtande fanns fogad en reservation, vari hemställdes att riksdagen måtte för sin del antaga ett i reservationen framlagt lagförslag, åsyftande upphävande av åkarpslagen.

Båda kamrarna biföllo emellertid utskottets hemställan, första kammaren utan votering och andra kammaren med 61 röster mot 54, därvid 5 av sistnämnda kammars ledamöter avstodo från att rösta.

Genom beslut i statsrådet den 23 oktober 1925 överlämnades 1925 års riksdagsskrivelse till inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga för behandling av vissa strafflagstiftningsfrågor.

Den 1 juni 1928 remitterade Kungl. Maj:t, efter hemställan av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyren, till lagrådet ett inom departementet uppgjort förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen. Genom detta lagförslag upptogs till allmän behandling frågan om bestraffningen av försök till brott. Till statsrådsprotokollet anförde departementschefen, att den svenska strafflagen avveke starkt från lagstiftningen i alla andra jämförliga länder, dels därigenom att bestraffningen av försök icke blivit föremål för några för skilda brottsarter gemensamma bestämmelser i strafflagens allmänna del, dels ock på det sätt att försök överhuvud vore straffbart endast i mycket ringa utsträckning. Lagförslaget innebar i enlighet härmed dels upptagande i strafflagens 3 kap. av vissa bestämmelser angående försökets begrepp och angående s. k. tillbakaträdande från försök dels ock upptagande i strafflagens speciella del av nya straffbestämmelser för försök i sådana fall, där behovet av dylika bestämmelser ansetts vara särskilt uppenbart. Sålunda föreslogs exempelvis straff för försök till dråp,

bedrägeri samt vissa slag av tjuvnadsbrott. Även beträffande stadgandena i 15 kap. 22 § andra stycket och 24 § strafflagen innebar förslaget avvikelser från den gällande rätten. Sålunda skulle enligt förslaget andra stycket i 15 kap. 22 § strafflagen erhålla den lydelse att där någon gjorde försök till gärning, som avsåges i första stycket, och gärningen ej särskilt vore belagd med svårare straff, denne skulle dömas till böter eller fängelse. Beträffande de försöksbrott som enligt gällande lydelse av 15 kap. 22 § andra stycket äro straffbelagda innebar förslaget en mildring dels så, att frivilligt tillbakaträdande från försöket skulle — enligt förslag till ändring i strafflagens allmänna del — medföra straffrihet och dels därutinnan att ifrågavarande brott jämlikt 15 kap. 24 § i regel skulle vara underkastade allmänt åtal allenast efter angivelse av målsäganden. Lagförslaget, som sedan lagrådet avgivit utlåtande över detsamma gjorts till föremål för omarbetning inom justitiedepartementet, har icke förelagts riksdagen.

Enligt offentliggjort protokoll över justitiedepartementens ärenden den 16 december 1932 bemyndigade Kungl. Maj:ts chefen för justitiedepartementet att tillkalla sakkunnig för att inom departementet biträda vid verkställande av utredning angående vissa partiella reformer på strafflagstiftningens område. Vid angivande av spörsmål, som snarast möjligt borde upptagas till behandling, framhöll dåvarande departementschefen, statsrådet Schlyter, efter samråd med professorn Thyren, bland annat följande:

Utpressning borde kriminaliseras såsom ett svårt förmögenhetsbrott. För uppnående av nödig effektivitet hos straffbestämmelserna beträffande utpressning vore det av vikt, att dessa icke begränsades till att omfatta endast fullbordad utpressning utan jämväl utsträcktes till försök. Även i vissa andra fall krävdes för effektivt skydd mot samhällsfarliga individer att rättskränkningar kunde bestraffas redan på försöksstadiet i större utsträckning än som av den gällande rätten medgäves. Enligt denna vore nämligen försök till brott belagt med straff endast i ett mindre antal särskilt angivna fall. Klart vore, att en allmänare kriminalisering av försökshandlingarna borde ifrågasättas allenast i samband med en mera omfattande strafflagsrevision. Emellertid torde i ytterligare vissa speciella fall försök till brott kunna redan nu göras till föremål för separat lagstiftning. Sålunda krävdes uppenbarligen straff för försök till bedrägeri. Vidare borde övervägas bestraffning av försök till vissa svårare former av tjuvnad och misshandel, därunder inbegripet jämväl dråp. I detta sammanhang borde erinras därom, att ett omfattande förslag till ändringar av lagstiftningen beträffande bestraffning av försök till brott under år 1928 granskades av lagrådet och därefter blev föremål för omarbetning inom justitiedepartementet. I förevarande punkt finnes alltså redan ett värdefullt material att tillgå.

Med stöd av Kungl. Maj:ts ifrågavarande bemyndigande tillkallade departementschefen professorn Ragnar Bergendal att inom departementet biträda med verkställande av utredning angående partiella reformer på strafflagstiftningens område.

Förutom andra resultat av detta utredningsarbete ha år 1934 i strafflagen 21 kap. 10 § införts stadganden om straff för utpressning och försök därtill.

Här må slutligen meddelas följande statistiska uppgifter beträffande tillämpningen av 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen under senare år:

Å r	Antalet i första instans sakfällda personer	Antalet fall då böter ådömts	Antalet fall då fängelse ådömts
1926	15	11	4
1927	16	14	2
1928	1	—	1
1929	15	11	4
1930	7	5	5
1931	19	15	4
1932	7	4	3
1933	3	1	2
1934	63	57	6

Utskottet.

Såsom av utskottets redogörelse framgår avviker den svenska strafflagen i fråga om behandlingen av försök till brott starkt från lagstiftningen i andra jämförliga länder. Den meningen torde också allmänt omfattas, att en revision å området förr eller senare blir nödvändig. Starka skäl tala emellertid enligt utskottets förmenande för att de i den s. k. åkarpslagen ingående bestämmelserna om straff för försök, oberoende av nämnda revision, böra upphävas.

Enligt åkarpslagen straffbelägges försök att rättsstridigt tvinga någon till deltagande i arbetsinställelse eller rättsstridigt hindra någon att återgå till arbetet eller att övertaga erbjudet arbete. Straffritt är däremot försök att hindra någon att deltaga i strejk eller att tvinga någon att arbeta såsom strejkbrytare. Redan vid sin tillkomst mötte ifrågavarande lag, som då för försöksbrottet upptog samma straff som för det fullbordade brottet, starka invändningar. Det av riksdagen i anledning av väckt motion antagna lagförslaget avstyrktes sålunda av samtliga högsta domstolens i förslagets granskning deltagande ledamöter, men blev det oaktat av Kungl. Maj:t sanktionerat. Sedermera har också åkarpslagen ständigt visat sig vara en källa till irritation. Genom sitt ställningstagande för den ena parten i arbetskonflikterna har den i icke ringa mån bidragit till att väcka missaktning för den bestående rättsordningen. Icke minst med hänsyn till den sociala freden föreligger anledning att nu avskaffa denna ensidigt inriktade lagstiftning. Därtill kommer, att i den mån rättsstridiga handlingar uti förevarande hänseende förekomma, desamma i regel hemfalla under andra lagbestämmelser.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för nästkommande års riksdag framlägga förslag om upphävande av 15 kap. 22 § 2 mom. strafflagen och den däremot svarande särbestämmelsen i 24 § samma kapitel.

Stockholm den 29 april 1937.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Klefbeck, Erik Anderson, Ruben Wagnsson, Branting**, *Otto Wangson, Verner Andersson* och *Roos**;

från andra kammaren: herrar *Bergquist, Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Lindmark**, *Johansson* i Krogstorp*, *Berg, Johnsson* i Kalmar och *Eriksson* i Toftered.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Erik Anderson, Lindmark* och *Johansson* i Krogstorp, vilka ansett att utskottets utlåtande från och med det stycke, som har kantrubriken *Utskottet*, bort erhålla följande lydelse:

»De skäl, som år 1925 föranledde utskottet att avstyrka upphävandet av andra stycket i 15 kap. 22 § strafflagen, finner utskottet fortfarande äga giltighet. Det skydd, som berörda lagrum lämnar för arbetsvilliga i samband med arbetskonflikter, kan sålunda enligt utskottets förmenande icke utan fara för samhället undvaras. Såvitt utskottet har sig bekant, tillämpa också domstolarna lagrummet med erforderlig urskillning.

Såsom av utskottets redogörelse framgår avviker den svenska strafflagen starkt från lagstiftningen i andra jämförbara länder därigenom att försök till brott endast i mycket ringa utsträckning är straffbelagt. Den meningen torde också allmänt omfattas att en utvidgning av försöks straffbarhet med det snaraste bör vidtagas. Såsom i det föregående omnämnts föreligger jämväl redan ett förslag i ämnet, varöver lagrådets yttrande inhämtats.

I samband med den utvidgning av straffbestämmelserna för försök till brott som sålunda erfordras torde även den s. k. åkarpslagen böra bli föremål för omarbetning. Denna lag har nämligen, ehuru i och för sig behöflig, visat sig vara en källa till irritation genom sin inriktning mot den ena parten i arbetskonflikterna. Vid lagens revision synes därför denna dess ensidiga karaktär böra undanröjas så att skydd beredes mot övergrepp från olika håll.

Med hänsyn till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i samband med den avsedda revisionen av stadgandena om straff för försök till brott låta verkställa omarbetning av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen i syfte att undanröja dessa bestämmelsers ensidiga karaktär samt för riksdagen framlägga därav föranledda förslag.»
